

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2005-1-1 (Özelleştirme Nihai Bildirim)
Karar Sayısı : 05-30/373-92
Karar Tarihi : 5.5.2005

10 **A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER**

Başkan : Mustafa PARLAK
Üyeler : Tuncay SONGÖR, Murat GENCER, Prof. Dr. Zühtü AYTAÇ,
Rıfki ÜNAL, Prof. Dr. Nurettin KALDIRIMCI,
M. Sıraç ASLAN, Süreyya ÇAKIN

B. RAPORTÖRLER: M. Ömür PAŞAOĞLU, Hilal YILMAZ, İ. Yücel ARDIÇ

20 **C. BİLDİRİMDE
BULUNAN**

: - Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
Ziya Gökalp Cad. No:80 Kurtuluş-Ankara

D. TARAFLAR

: - Samsun Gübre Sanayi A.Ş.
Trabzon Yolu 5.km Samsun

- Toros Gübre ve Kimya End. A.Ş.
Tekfen Tower 4.Levent - İstanbul

- İstanbul Gübre Sanayii A.Ş.
1784 Körfez - Kocaeli

30

E. DOSYA KONUSU: Türkiye Gübre Sanayii A.Ş. bağlı ortaklıklarından Samsun Gübre Sanayii A.Ş.'de bulunan %100 oranındaki kamu hisselerinin özelleştirilmesi yoluyla devredilmesi işlemine izin verilmesi talebi.

40

F. DOSYA EVRELERİ: Kurum kayıtlarına 4.4.2005 tarih ve 2099 sayılı ile giren ve en son 28.4.2005 tarih ve 2604 sayılı yazı ile eksiklikleri tamamlanan bildirim üzerine, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesi ile 1997/1 sayılı Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ'in ilgili hükümleri uyarınca yapılan inceleme sonucu düzenlenen 29.4.2005 tarih ve 2005-1-1/ÖN-05-MÖP sayılı Özelleştirme Nihai Bildirim Raporu, 2.5.2005 tarih ve REK.0.05.00.00/76 sayılı Başkanlık önergesi ile 05-30 sayılı Kurul toplantısında görüşülerek karara bağlanmıştır.

G. RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ: İlgili Raporda; 1998/4 sayılı Tebliğ'de belirtilen ciro eşiğinin aşılması nedeniyle Samsun Gübre Sanayii A.Ş.'nin blok satış yoluyla

50 özelleştirilmesi işleminin Rekabet Kurulu'nun iznine tabi bir işlem olduğu; Samsun Gübre Sanayii A.Ş.'nin Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. veya İstanbul Gübre Sanayii A.Ş. tarafından devralınması işleminin, azotlu ve kompoze gübreler pazarlarında rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak bir hakim durum yaratılmasına sebep olmayacağı, bu nedenle söz konusu işleme 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesi uyarınca izin verilmesi gerektiği sonucuna ulaşıldığı ifade edilmektedir.

H. İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

H.1. Taraflar

H.1.1. Samsun Gübre Sanayii A.Ş.

60 Samsun Gübre Sanayii A.Ş. (Samsun Gübre), Azot Sanayii T.A.Ş.'ye bağlı olarak 1967 yılında Samsun Azot İşletmeleri Müdürlüğü adı ile kurulmuştur. Samsun Gübre halihazırda Türkiye Gübre Sanayii A.Ş.'nin bağlı ortaklığı olarak faaliyetini sürdürmektedir. Teşebbüs, 18.8.1998 tarih ve 98/58 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

70 Samsun Gübre'nin üretim ve satışını yaptığı kompoze gübre türleri şunlardır: DAP (18.46.0), NP (20.20.0), NP (20.20.0+%1 Zn), NPK (15.15.15), NPK (25.5.10), NPK (12.30.12). Kompoze gübre üretim tesislerinde, kompozisyon değişikliği ile diğer kompoze gübre çeşitleri de üretilebilmektedir.

Samsun Gübre, 2004 yılı gübre satışlarının, %64'ünü bayiler kanalıyla, %35'ini toplu satışlar, %1'ini de diğer üreticilere satış yoluyla gerçekleştirmiştir. Teşebbüs, 2004 yılında 33.076.171 YTL ciro elde etmiştir.

H.2. İlgili Pazar

H.2.1. İlgili Ürün Pazarı

80 Gübreler, tek besinli ve çok besinli (kompoze) olmak üzere iki temel gruba ayrılmaktadır. Tek besinli gübreler, içinde bitki besin maddelerinden azot, fosfor ve potasyum elementlerinden yalnızca birini bulunduran ürünler olarak tanımlanmaktadır. Kompoze gübreler ise bu üç elementten ikisini ya da üçünü bulunduran gübrelerdir. Tek besinli gübreler kendi aralarında azotlu, fosforlu ve potasyumlu gübreler şeklinde sınıflandırılırken; kompoze gübreler NP (20.20.0), NPK (15.15.15), 18.46.0 (DAP)¹, 25.5.10, 25.5.0, 8.24.8, 26.13.0 gibi gruplara ayrılmaktadır. Kompoze gübrelerdeki bu numaralama sistemindeki ilk sayı azot, ikinci sayı fosfor, üçüncü sayı ise potasyum oranını ifade etmektedir.

90 İlgili ürün pazarı, ürünün karakteristik özellikleri, fiyatı ve kullanım amacı itibarıyla tüketici tarafından ikame edilebilir bütün mal ve/veya hizmetleri kapsamaktadır. Bu bağlamda ilgili ürün pazarının tespit edilebilmesi bakımından muhtelif gübre

¹ DAP, fosfor oranı yüksek bir gübre olmasına rağmen, son yıllarda kompoze gübre sınıfına dahil olmuştur.

05-30/373-92

çeşitleri arasında gerek talep yönünden gerekse arz yönünden ikame edilebilirliğin ortaya konulması gerekmektedir.

Gübre kullanıcıları, yetiştirecekleri bitkinin özelliklerini, laboratuvar çalışmaları sonucunda ortaya çıkan toprağın besin gereksinimini ve bölgenin iklimi gibi unsurları göz önünde bulundurarak kullanacakları gübre türünü belirlemektedirler. Tek besinli gübreler başlığı altındaki ana türlerin farklı kullanım alanları, yöntemleri ve zamanları bulunmaktadır. Azotlu gübreler ilkbaharda, fosforlu gübreler ve kompoze gübreler ise her iki mevsimde de kullanılmaktadır. Ayrıca azotlu gübreler bitkinin üst gövdesinin gelişimi üzerinde, potasyum bitkinin dayanıklılığı üzerinde, fosfor ise üreme organları üzerinde etkilidir. Bu bağlamda, yalnızca ana türler kapsamındaki gübrelerin birbirlerinin yerine kullanılması söz konusu olabilmektedir. Örneğin, toprağın azot gereksinimi, %46 azot içeren üre kullanımı ile giderilebileceği gibi, daha az azot içeren amonyum sülfat gübresinden daha fazla miktarda kullanılarak da giderilebilir. Bu noktada, toprağın tek besine gereksinimi olduğu durumlarda, bu gereksinimin söz konusu elementi yeterli miktarda içeren bir kompoze gübre ile de giderilebileceği düşünülebilir. Ancak kompoze gübrelerin böyle kullanımı, tüketiciye toprağın ihtiyacı olmayan bir elementin maliyetine katlanma yükünü getireceği gibi, fazladan bir besin maddesini vermek diğer besin maddelerinden toprağın yeterince faydalanamaması sonucunu doğuracaktır. Sonuç olarak, ana gübre türlerinin kendi (azotlu, fosforlu, ve potasyumlu gübreler) içinde talep yönünden ikamesi mümkünken, farklı ana türlerin, azotlu ve kompoze gübreler gibi, aralarındaki ikamenin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Herhangi bir ürünün üretim sürecinin, önemli bir masraf ve zaman gerektirmeden kolayca başka bir ürünün üretim sürecine dönüştürülebilmesi, bu ürünlerin aynı pazarda sayılmalarını destekleyen bir unsurdur. Gübre pazarında etkinlik gösteren firma temsilcileriyle yapılan görüşmelerden, aynı tek besinli gübre türlerinin birini veya birkaçını üreten bir firmanın bu gruptaki diğer gübre türlerini üretmesinin zor olmadığı anlaşılmaktadır. Kompoze gübrelerde karışım oranları değiştirilerek yeni çok besinli ürünlerin üretilmeye başlanması daha da kolaydır. Öte yandan, farklı tek besinli gübre türlerinin üretim süreçlerinin kendi aralarında ve kompoze gübrelerin üretim süreçlerine göre önemli farklılıklar içermesi, bu türler arasındaki arz esnekliğinin sığa yakın olduğunu göstermektedir. Örneğin, yalnızca azotlu gübre üreten bir işletmenin fosforlu ya da kompoze gübre üretmeye başlaması için yeni bir üretim tesisi gereklidir.

Talep ve arz yönlü ikame edilebilirlik çerçevesinde yapılan değerlendirmeler ışığında, tek besinli gübrelerden olan azotlu, fosforlu ve potasyumlu gübrelerin birbirlerinden ve bu elementlerden en az ikisini içeren kompoze gübrelerden kullanım amaçları ve nitelikleri bakımından ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, azotlu gübreler, fosforlu gübreler, potasyumlu gübreler ve kompoze gübrelerin ayrı pazarlar oluşturduğu görülmektedir.

Samsun Gübre'nin sadece kompoze gübreler pazarında üretim ile azotlu ve kompoze gübre pazarlarında satış faaliyetleri yürütmesi nedeniyle, ilgili ürün pazarlarının "*azotlu gübreler ve kompoze gübreler pazarları*" olduğu kanaatine varılmıştır.

140

H.2.2. İlgili Coğrafi Pazar

Gübre taşıma maliyetlerinin firmaların ülkenin farklı bölgelerindeki tüketicilere ulaşabilmesini önleyecek nitelik ve düzeyde olmaması, gübre fiyatlarının ülke genelinde yeknesaklığı, gübre üretici/dağıtıcılarının bölgesel pazarlara sahip olmamaları ve gübrenin uzun mesafelere taşınabilir özellikte olması hususları dikkate alınarak, ilgili coğrafi pazar "Türkiye Cumhuriyeti Sınırları" olarak belirlenmiştir.

H.3. Değerlendirme

H.3.1. Gübre Pazarı Hakkında Genel Bilgiler

Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. (Toros Gübre), Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş. (Bagfaş) ve Ege Gübre Sanayii A.Ş.², Gübre Fabrikaları T.A.Ş. (Gübretaş), İgşaş, Kütahya Gübre San. A.Ş.³, Gemlik Gübre A.Ş.⁴, Tügsaş'ın bağlı kuruluşu olan Samsun Gübre ülkemizde gübre üretimi ve satışı ile iştigal eden teşebbüslerdir.

160

Pazarda az sayıda teşebbüs bulunması, yabancı üreticilerin ülkemize gelmemesi, Toros Gübre'nin sektöre girdiği 1981 yılından bu yana yeni bir üreticinin faaliyete geçmemesi pazara giriş engellerinin yüksekliğine işaret etmektedir. Türkiye ekonomisinin istikrarsızlığı, pazardaki belirsizlikler, yeni bir üretim tesisi kurma maliyetinin 300-400 milyon ABD Doları olması, gübrenin taşınmasında ölçek ekonomilerinin geçerliliği, ayrıca faaliyetlerin sürdürülebilmesi için büyük önem taşıyan liman kullanımı, depo ve ambalajlama tesisinin kurulması ile bayi ağının oluşturulmasının zor ve masraflı olması başlıca pazara giriş engelleridir.

Gübre sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin kapasiteleri ve kapasitelerine göre pazar payları aşağıdadır:

170

² BAGFAŞ'ın 2001 yılında Ege Gübre'yi devralması nedeniyle, bu iki firma tek teşebbüs niteliğindedir. Bundan sonra Bagfaş ve Ege Gübre birlikte değerlendirilerek, söz konusu teşebbüsten "Bagfaş" olarak bahsedilecektir.

³ İgşaş ve Kütahya Gübre, özelleştirme işlemi sonrasında Yıldız Entegre Ağaç ve Orman Ürünleri A.Ş. tarafından devralınmıştır.

⁴ Gemlik Gübre, özelleştirme işlemi sonrasında Yılyak Yakıt Pazarlama Tic. A.Ş. tarafından devralınmıştır.

05-30/373-92

Tablo 1- Kurulu Kapasiteler ve Kapasitelere Göre Pazar Payları

	Kompoze Gübreler	Azotlu Gübreler
TOROS GÜBRE	808.500 ton ⁵ (% 30.2)	594.000 ton (% 25)
BAGFAŞ	715.000 ton (% 26.8)	21.4500 ton (% 9)
İGSAŞ	118.000 ton (% 4.4)	561.000 ton (% 23.6)
GÜBRETAS	500.000 ton (% 18.7)	0
SAMSUN A.Ş.	527.200 ton (% 19.8)	0
KÜTAHYA A.Ş.	0	378.500 ton (% 15.9)
GEMLİK A.Ş.	0	594.000 ton (% 25)
DİĞER	0	35.200 ton (% 1.5)
TOPLAM	2.668.700 ton (% 100)	2.377.200 ton (%100)

Teşebbüslerin 2004 yılı üretim miktarları ve toplam üretim içindeki payları ise aşağıdaki şekildedir:

Tablo 2- Teşebbüslerin Kompoze Gübre Üretim Miktarları ve Payları (2004 yılı)

Kuruluşlar	Üretim Miktarı (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı (%)	Üretimdeki Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE	(.....)	(.....)	(.....)
GÜBRETAS	(.....)	(.....)	(.....)
BAGFAŞ	(.....)	(.....)	(.....)
İGSAŞ	(.....)	(.....)	(.....)
Samsun	(.....)	(.....)	(.....)
TOPLAM	1.548.285	Ort: 58	100

180

Pazarda, üretici teşebbüslerin dışında, faaliyeti ithal ettiği ürünleri satmakla sınırlı olan ithalatçı teşebbüsler de yer almaktadır. 2004 yılında ülkemize yapılan kompoze gübre ithalatının %68'i üreticilerce, %29,7'si ise sadece ithalatla uğraşan söz konusu teşebbüslerce gerçekleştirilmiştir. Aşağıda teşebbüslerin ithalat miktarlarına ve ithalat içindeki paylarına yer verilmiştir:

Tablo 3- Teşebbüslerin Kompoze Gübre İthalat Miktarları ve İthalat Payları (2004 yılı)

Kuruluşlar	Kompoze Gübre İthalatı (ton/yıl)	Kompoze Gübre İthalatı Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE	(.....)	(.....)
GÜBRETAS	(.....)	(.....)
BAGFAŞ	(.....)	(.....)
İGSAŞ	(.....)	(.....)
SAMSUN GÜBRE	(.....)	(.....)
İTHALATÇILAR	(.....)	(.....)
DİĞERLERİ	(.....)	(.....)
TOPLAM	770.700	100

⁵ Toros Gübre'nin Mersin'deki 148.000 ton kapasiteli DAP tesisleri, üretimin ekonomik olmaması nedeniyle 1998 yılında kapatılmıştır. Ancak, söz konusu kapasite, DPT Gübre Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da (8.sf.) kurulu kapasiteler arasında sayılıp, çalıştırılmayan tesis olarak bahsedilmiştir. Zira, bir miktar yatırım gerektirse de söz konusu kapasitenin kullanımı mümkündür.

05-30/373-92

190 2004 yılı sonu itibarıyla, kompoze gübre satışlarının firmalar arasındaki dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir⁶:

Tablo 4- Kompoze Gübre Satışlarındaki Pazar Payları (2004 yılı)

Kuruluşlar	Kompoze Gübre Satışı (ton/yıl)	Kompoze Gübre Satışı Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE	(.....)	(.....)
GÜBRETAŞ	(.....)	(.....)
BAGFAŞ	(.....)	(.....)
İGSAŞ	(.....)	(.....)
SAMSUN GÜBRE	(.....)	(.....)
GEMLİK	(.....)	(.....)
İTHALATÇILAR	(.....)	(.....)
TARIM KREDİ K.	(.....)	(.....)
PANKOBİRLİK	(.....)	(.....)
Diğer	(.....)	(.....)
TOPLAM	2.171.476	100

200 Özelleştirme işlemine konu olan Samsun Gübre'nin 2004 yılı cirosunun yaklaşık 33 milyon YTL olduğu göz önüne alındığında, 1998/4 sayılı "Özelleştirme Yoluyla Devralmaların Hukuki Geçerlilik Kazanabilmeleri İçin Rekabet Kurumu'na Yapılacak Ön Bildirimlerde ve İzin Başvurularında Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" in 5. maddesinde belirtilen 25 milyon YTL ciro eşliğinin söz konusu özelleştirme işlemi bakımından aşıldığı, bu nedenle işlemin izne tabi olduğu görülmüştür.

210 Özelleştirme ihalesinde en yüksek teklifleri veren Toros Gübre ve İgşaş'ın azotlu ve kompoze gübreler pazarlarında faaliyeti bulunmaktadır. Bu nedenle, Samsun Gübre'nin söz konusu teşebbüslere devredilmesinin, Samsun Gübre'nin üretimini yaptığı kompoze gübreler pazarındaki ve Samsun Gübre'nin ithalat ve satışını yaptığı azotlu gübreler pazarındaki rekabetçi yapıya etkilerinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

H.3.2. Devralma İşleminin Kompoze Gübre Pazarına Muhtemel Etkileri

Kompoze gübre pazarı incelendiğinde pazarın, 5 tane üreticinin bulunduğu oligopolistik bir pazar olduğu, pazarda faaliyet gösteren neredeyse tüm üreticilerin (Gemlik ve Kütahya Gübre hariç) kompoze gübre üretim kapasitesinin bulunduğu görülmektedir. Sektörde, kompoze gübrede yıllık tüketim miktarının üzerinde bir kurulu kapasite (kapasite fazlası) bulunmaktadır.

Samsun Gübre'nin kompoze gübre üretim tesisi ile bu gübreyi üretmek için gerekli olan fosforik ve sülfürik asit üretim tesisleri bulunmaktadır. Hammadde

⁶ Söz konusu veriler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na gönderilen, sadece bayi aracılığıyla tarımsal kullanım için yapılan gübre satışlarını kapsamaktadır.

05-30/373-92

220 teminini ise fosfat kayası olarak Tunus ve Cezayir'den; amonyak, amonyum sülfat, potasyum klorür ve üre Birleşik Devletler Topluluğu'ndan (BDT); fosforik asit ise Fas veya Tunus'tan sağlanmaktadır.

230 Samsun Gübre, kompoze gübre üretim kapasitesine göre toplam kurulu kapasitenin % 19,8'ine sahiptir. Ancak zarar eden bir teşebbüs olması nedeniyle, özellikle 2003 ve 2004 yıllarında üretimini oldukça kısmıştır. 2003 yılında % (...) olan kompoze gübre üretimindeki payı, 2004 yılında % (...)ya düşmüştür. Tügsaş tarafından, bu durumun, maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle zarar etmemek için üretimin azaltılmasından, 2004 yılındaki bakım onarım çalışmalarından ve 2004 yılındaki özelleştirme işleminde Samsun Gübre'nin alıcısı olan teşebbüsün isteksizliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

240 Kompoze gübreler pazarındaki teşebbüslerin son üç yıl kompoze gübre üretimindeki paylarına bakıldığında (Tablo 5); Toros Gübre'nin 2002 ve 2003 yılları üretiminde % 29 pazar payına sahipken, Samsun Gübre'nin kapasite kullanımının % 51'den % (...)e düşürdüğü 2004 yılında, Toros Gübre'nin pazar payını % (...) büyüttüğü; Gübretaş'ın pazar payını her yıl biraz daha artırdığı; Bagfaş'ın ise yıllar itibarıyla pazar payının bir miktar düştüğü; Gübretaş ve Bagfaş'ın Toros Gübre karşısında önemli rakipler olduğu, İgsaş'ın ise kompoze gübreler pazarındaki payının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bir önceki yıla göre 2003 yılındaki Samsun Gübre'nin % (...)lük ve Bagfaş'ın % (...)lik ve İgsaş'ın % (...)lik üretimdeki pazar payı kaybının Gübretaş'a kaydığı; 2004 yılında ise Samsun Gübre'nin üretimdeki bir önceki yıla göre % (...)luk pazar payı kaybının % (...)sinin Toros Gübre'ye, % (...)sinin ise Gübretaş'a geçtiği söylenebilir. Üretim pazar payları, son yıllarda Gübretaş'ın kompoze gübreler pazarında önemli bir oyuncu haline geldiğini ortaya koymaktadır.

250 Son üç yıl ithalat rakamlarına bakıldığında ise (Tablo 6), 2002'den itibaren ithalat miktarının iki katından fazlaya çıktığı, 2002 yılında ithalat yapmayan Bagfaş ile 2002 ve 2003 yıllarında İgsaş'ın da ithalat yapmasıyla, 2004 yılında Toros Gübre'nin pazar payının 2002 yılındaki payının neredeyse yarısına indiği görülmektedir. İthalatçıların kompoze gübre ithalatındaki payı ise % 20'lerden 2002 ve 2003 yılında % 38'e yükselmiş, 2004 yılında % (...)ye düşmüştür.

Tablo 5- Teşebbüslerin Kompoze Gübre Üretim Miktarları ve Üretimdeki Payları (Son 5 yıl)

KURULUŞLAR	2004		2003		2002		2001		2000	
	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE KKO ⁷	(.....) (%...)	(.....)	530.452 (% 66)	29,3	424.823 (% 53)	29.5	338.675 (% 42)	25	513.226 (% 63)	30
GÜBRETAŞ KKO	(.....) (%...)	(.....)	421.625 (% 84)	23,3	260.709 (% 52)	17	185.421 (% 37)	14	325.175 (% 65)	19
BAGFAŞ KKO	(.....) (%...)	(.....)	532.689 (% 75)	29,4	541.416 (% 76)	31,3	519.482 (% 73)	38	544.327 (% 76)	31
İGSAŞ KKO	(.....) (%...)	(.....)	58.230 (% 49)	3,2	68.105 (% 58)	4.4	66.790 (% 57)	5	64.002 (% 54)	4
SAMSUN KKO	(.....) (%...)	(.....)	266.745 (% 51)	14,8	367.590 (% 70)	17.8	237.700 (% 45)	18	279.358 (% 53)	16
TOPLAM	1.548.285	100	1.809.741	100	1.662.643	100	1.348.068	100	1.726.088	100

⁷ KKO: Kapasite Kullanım Oranı

Tablo 6- Teşebbüslerin Kompoze Gübre İthalat Miktarları ve İthalattaki Payları (Son 5 yıl)

KURULUŞLAR	2004		2003		2002		2001		2000	
	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE	(.....)	(.....)	58.395	12	72.170	25,8	44.007	8	120.011	22
GÜBRETAŞ	(.....)	(.....)	208.110	42	101.443	36,2	183.439	34	149.085	28
TKK ⁸	(.....)	(.....)	-	-	-	-	80.480	15	25.523	5
BAGFAŞ	(.....)	(.....)	40.718	8	-	-	137.255	25	54.885	10
İGSAŞ	(.....)	(.....)	-	-	-	-	19.248	4	15.809	3
SAMSUN ⁹	(.....)	(.....)	-	-	-	-	23.998	4	55.550	10
İTHALATÇILAR	(.....)	(.....)	244.958	38	106.547	38	55.810	10	117.993	22
TOPLAM	770.700	100	495.415	100	280.160	100,0	544.237	100	538.856	100

⁸ TKK, son 3 yıl gübre tedarikini Gübretaş aracılığıyla gerçekleştirdiğinden, bu dönemde ithalatı da TKK adına Gübretaş gerçekleştirmiştir.

⁹ 2000 ve 2001 yıllarındaki ithalat Tügsaş tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dönemde Tügsaş'ın bağlı ortaklıkları olan Gemlik ve Kütahya Gübre henüz özelleştirilmediğinden, ithalatın Samsun Gübre'ye ait olan kısmı şeklinde bir ayırım yapılamamaktadır.

Tablo 7- Teşebbüslerin Kompoze Gübre Satış Miktarları ve Satıştaki Payları (Son 5 yıl)

KURULUŞLAR	2004		2003		2002		2001		2000	
	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (ton/yıl)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)	Miktar (Ton)	Pazar Payları (%)
TOROS GÜBRE	(.....)	(.....)	557.751	26,2	496.099	24,2	352.850	20	542.407	23
BAGFAŞ	(.....)	(.....)	384.044	18,1	547.539	26,7	279.205	16	227.507	10
Ege Gübre									82.740	3
İGSAŞ	(.....)	(.....)	55.573	2,6	60.620	3,0	73.116	4	80.184	4
SAMSUN ¹⁰	(.....)	(.....)	178.624	8,3	184.618	9,0	163.944	9	224.035	10
TKK	(.....)	(.....)	362.159	17	183.347	9,0	401.715	22	729.098	32
GÜBRETAŞ GÜBR.+TKK	(.....)	(.....) (.....) ¹¹	143.392	6,7 (23,7)	129.277	6,3 (15,3)	141.350 -	8 -	109.663 -	5 -
PANKOBİRLİK	(.....)	(.....)	155.409	7,3	181.805	8,9	165.571	9	27.058	1
İTHALATÇILAR	(.....)	(.....)	171.458	8,3	122.681	6	61.291	3	79.473	3
Diğer	(.....)	(.....)	118.643	5,5	141.278	7	153.384	9	202.687	9
TOPLAM	2.171.476	100	2.127.053	100	2.047.264	100,0	1.792.426	100	2.312.968	100

¹⁰ 2004 yılı öncesinde Gemlik ve Kütahya Gübre'nin de Tügsaş'ın bağlı kuruluşu olduğu dikkate alındığında, söz konusu dönemde yapılan satışların Tügsaş'ın ithalat yapmadığı 2002 ve 2003 yıllarında Samsun Gübre'nin satışları olduğu kabul edilebilecekken, 2000 ve 2001 yıllarındaki ithalat satışların Samsun Gübre'ye ait olan kısmının ayırımı yapılamamaktadır.

¹¹ TKK gübre ihtiyacını, son 3 yıldır Gübretaş'tan temin ettiğinden, Gübretaş ve TKK'nın satıştaki paylarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

05-30/373-92

Kompoze gübre satışlarında dikkati çeken hususlar, Toros Gübre ve ithalatçıların pazar payları yıllar itibariyle stabil kalmışken, Bağfaş'ın asit tesislerini yenilemesi nedeniyle pazar payının düşmüş olması, İgşaş'ın özelleştirme işleminden sonra 2004 yılında pazar payını artırmış olması, TKK'nın ise gübre tedarikini ihale sistemi yerine Gübretaş'tan sağlamanın her geçen yıl pazar payını artırmasına neden olmasıdır.

270

Kompoze Gübreler İçin Muhtemel Devralmalar Neticesindeki Pazar Payları (2004)

	<u>Üretim Kapasitesi</u>	<u>Üretim</u>	<u>Satış (%)</u>
Toros Gübre+Samsun	50	42	30
İgşaş+Samsun	24,2	11	7

280

Pazar paylarından, İgşaş'ın Samsun Gübre'yi devralması durumunda, kompoze gübreler pazarında hakim durum yaratacak büyüklükte pazar paylarına ulaşılmadığı anlaşılmaktadır. Kapasite ve üretim bakımından pazarda en büyük paya sahip olan Toros Gübre'nin Samsun Gübre'yi devralması durumunda ise, ithalatçıların etkisinin nisbeten az olduğu kompoze gübre pazarında hakim durum analizi için pazar paylarının tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Zira, Samsun Gübre 2004 yılında üretim kapasitesinin % (.....)'ini kullandığından, kompoze gübre üretimi ve satışlarındaki payı oldukça düşük gerçekleşmiştir. Oysa, Samsun Gübre'nin kapasite kullanım oranı 2003 yılında % 51, 2002 yılında %70 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, devir işleminden sonra da, Samsun Gübre'nin pazar payının artacağını tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, teşebbüslerin son 3 yıldaki pazar payları dikkate alınarak yapılacak analizler daha gerçekçi olacaktır.

290

Toros Gübre + Samsun Kompoze Gübreler Pazarındaki Payları (%)

	<u>Üretim Kapasitesi</u>	<u>Üretim</u>	<u>Satış</u>
2004	50	42	30
2003	50	44	34
2002	50	47	33
Ortalama:	50	44	32

300

Yukarıda yer verilen pazar payları, 2004 yılında üretim ve satıştaki pazar paylarının düşük olmasına rağmen, önceki yıllarla çok büyük farkın olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak, pazarda üretimin yarısı kadar ithalat yapılmışken, Samsun Gübre'nin ithalat yapmayıp, tamamen üretiminden satış yapması nedeniyle, özellikle satışlardaki pazar payının düşük olduğu kanaati oluşmuştur. Dolayısıyla Toros Gübre'nin Samsun Gübre'yi devralmasından sonra oluşacak

310 pazar paylarının, devralma işleminden kaynaklanan avantajlar nedeniyle de daha önceki yıllar pazar paylarından daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Nitekim Toros Gübre bildirim formunda, Samsun Gübre'nin özelleştirilmesine üç nedenle ilgi duyduklarını belirtmiştir: Bu sebepler: 1- Kuzeyde bir üs kurmak ve uygun koşullar oluştuğunda çalıştırılmak üzere DAP ve kompoze gübre üretim tesisine sahip olmak, 2- Uluslararası gelişmeler ve artan rekabetin yarattığı gübre sektöründe konsolidasyon gereksinimi, 3- İskelesinden ticari liman işletmecisi olarak hava müsadeli kısmen yararlanmak olarak sıralanmıştır. Ayrıca, *"işlem sonrası ekonomik ve mali yapılanma olarak Toros Gübre'nin,*

320 *- artan pazarlık gücünü kullanarak düşük fiyatla ham/ara maddeler alabileceği,*
- kapasite kullanımı artırarak sabit maliyetleri düşüreceği,
- artan satış miktarına bağlı olarak genel yönetim ile pazarlama ve satış maliyetlerini düşüreceği,

330 *- farklı bölgelerde bulunan tesislerin ürettiği malları yakın bölgelere dağıtarak dağıtım maliyetlerini düşüreceği"* de eklenmiştir.

Özellikle 2004 yılının, Samsun Gübre'nin 4 ay üretim yaptığı bir yıl olması nedeniyle bu yıla ait verilerin değerlendirmeye esas alınması yanlış sonuçlara götürebileceğinden, son yıllar ortalamalarından hareketle pazar payları incelenmiştir. Son yıllarda pazarda dikkati çeken husus, kompoze gübre satışlarının yıllar itibarıyla 2.100.000 ton civarında gerçekleşmesidir. Söz konusu miktar esas alınarak, değişik varsayımlar altında Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin pazar payı tahminleri, devralma işlemi sonrasında oluşacak pazar yapısı konusunda daha iyi bilgi verebilecektir.

Bu konudaki ilk varsayım, dünya fiyatlarına göre şekillenen ithalatın, üretim miktarına oranının 2004 yılındaki gibi 1/2 olacağı, yani üretim miktarının ithalat miktarının 2 katı olacağı varsayımdır. Bu durumda ithalat miktarı 700.000 ton, üretim miktarı ise 1.400.000 ton olarak gerçekleşecektir.

1- İlk olarak; pazarda en büyük kompoze gübre kapasitesine sahip olan, üretim miktarı yüksekliğinde Bagfaş'la yarış halinde olan ve bayilik sisteminde 2002 yılı hariç en yüksek satışı yapan Toros Gübre'nin, Samsun Gübre'yi devralmasından sonra, Toros Gübre'nin 2004 yılı kapasite kullanım oranı olan % (...) kapasite kullanım oranıyla üretim yapması durumunda, pazarda edinecekleri pay tahmin edilmeye çalışılmıştır. 1.335.700 ton kompoze gübre üretim kapasitesine sahip olacak olan Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin kapasitesinin % (...)’ini kullanması durumunda (.....) ton kompoze gübre üreterek, toplam kompoze gübre üretiminin % (...)’sini gerçekleştirecektir. 2004 yılındaki ithalatın % (...)’ünün Toros Gübre tarafından yapılmasına karşılık, Samsun Gübre'nin ithalat yapmaması dikkate alındığında, Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin 700.000 tonluk ülke ithalatının, Toros Gübre'nin son 3 yıllık ithalat payı ortalaması olan % (...)’sini yani (.....) tonluk miktarını gerçekleştireceklerini beklemek

340 mümkündür. Bu durumda, Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin tedarik ettikleri (.....) tonluk kompoze gübrenin satışıyla % 50’lik pazar payına sahip olacaklardır. Ancak Samsun Gübre'nin kapasitesini çok az kullanması nedeniyle,

350

05-30/373-92

Toros Gübre'nin 2004 yılında kapasitesinin % (...)’ini kullanabildiği, daha önceki yıllarda kapasite kullanım oranlarının daha düşük olduğu dikkate alındığında söz konusu pazar paylarının gerçekleşmesi ihtimalinin düşük olduğu belirtilmelidir.

360 2- Toros Gübre'nin son 3 yıllık kapasite kullanım oranlarının ortalaması olan % (...) kapasite kullanımı ile çalışacakları varsayımıyla pazar payları yeniden hesaplandığında ise; kompoze gübre üretiminin % (...)’ının, satışlarının ise % (...)’unun Toros Gübre ve Samsun Gübre tarafından gerçekleştirileceği ortaya çıkmaktadır.

370 3- Son olarak, son 3 yıllık verilerin ortalamasının alınması hususunda, 2001 yılında yaşanan krizin etkilerinin söz konusu yıllarda hala hissedildiği, bu nedenle bu veriler yerine kriz öncesi dönemi de kapsayan daha geniş bir dönemin esas alınması gerektiği ihtimali incelenmiştir. Bu nedenle, Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin, Toros Gübre'nin son 5 yıllık kapasite kullanım oranlarının ortalaması olan % (...) kapasite kullanımı sonucunda, üretimde % (...), satışta ise % (...) pazar payına sahip olabileceklerdir. Söz konusu rakamlar tablolaştırıldığında aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır:

Tablo 8- Toros Gübre + Samsun Gübre'nin Devir İşlemi Sonrası Muhtemel Pazar Payları

	Kapasite (%)	Üretim (%)	İthalat (%)	Satış (%)
% (...) KKO	50	(.....)	(.....)	(.....)
% (...) KKO	50	(.....)	(.....)	(.....)
% (...) KKO	50	(.....)	(.....)	(.....)

Bu aşamada, pazarın özellikleri ve rakiplerin durumu da dikkate alınmalıdır. Muhtemel devralma işlemi sonrasında Toros Gübre'nin kompoze gübre satışlarındaki en büyük rakibi Gübretaş olarak görünmektedir. TKK, son 3 yılda ihaleler yoluyla alımdan vazgeçerek doğrudan Gübretaş aracılığıyla ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmiştir. TKK tarafından, çiftçilerin TKK'ya olan güvenlerinin, 380 TKK aracılığıyla satılan gübrenin Gübretaş'ın gübresi olmasının da, Gübretaş'ın imajını güçlendirerek bayi satışlarını da artırdığı ifade edilmiştir¹². Bu durumda, yıllık 500.000 ton kompoze gübre üretim kapasitesine sahip olan Gübretaş'ın, kompoze gübre pazarında da bir miktar güçlendiği söylenebilecektir. Nitekim, kompoze gübre satışlarındaki TKK'nın satışlarının tamamının Gübretaş'tan sağlandığı dikkate alındığında, Gübretaş'ın pazar payının TKK'nın pazar payına eklenmesiyle % (...) olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut kapasite kullanımıyla, Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin satışlardaki % 30'luk pazar payları toplamı karşısında Gübretaş güçlü bir rakip olarak görünmektedir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, Gübretaş'ın kompoze gübre üretiminde % (...)’lık paya 390 sahip olması, TKK ve bayilerinin ihtiyacını büyük ölçüde ithalat veya diğer üreticilerden tedarik etmesi nedeniyle, pazarın üretim aşamasında zayıf olmasına karşın, dağıtım aşamasında güçlü olmasıdır.

¹² Aynı görüşmede Gübretaş'ın üretim ve ithalatının % (...)’unu TKK, % (...)’sini bayi, % (...)’ünü ise diğer toptan alıcılara sattığı belirtilmiştir.

400 Üretim aşamasında Toros Gübre'nin karşısındaki en güçlü rakip, Bagfaş olarak görünmektedir. Bagfaş'ın asit tesislerini yenilemesi nedeniyle üretimine bir süre ara verdiğinden, ilgili pazardaki payı azalmış olsa da, 2004 yılındaki kompoze gübre satışlarında % (...)’lık bir paya sahiptir. Söz konusu duruş nedeniyle 2004 yılı kapasite kullanım oranı % (...) olan Bagfaş, önceki yıllarda kapasitesinin % 70’inden fazlasını kullanmıştır. Bagfaş’ın ilerideki performansı ile ilgili olarak Bagfaş Genel Müdürü, Bagfaş’ın kompoze gübre üretim kapasitesinin kullanılmasını sınırlayan sülfürik asit tesislerinin yetersizliğinin giderildiğini, böylece talebe göre daha fazla üretim yapabileceğini ifade etmiştir.

İgşaş’ın ise asıl faaliyet alanı azotlu gübreler pazarı olup, kompoze gübreler pazarında 2004 yılı üretiminin % (...)’sini, satışlarının % (...) ’ünü gerçekleştirmiştir.

410 Rakiplerin pazar paylarının da hesaba katılması durumunda, dikkate alınması gereken ilk husus pazar yoğunlaşmasıdır. Bu konuda, ABD’de ve son yıllarda Avrupa Birliği Komisyonu’nda birleşmeleri değerlendirirken Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI) kullanılmaktadır.

420 HHI pazardaki teşebbüslerin pazar paylarının karelerinin toplanması suretiyle ağırlıklandırılarak hesaplanmakta, böylece yüksek pazar payına sahip firmalar indeksi daha fazla artırırken düşük paylı firmaların indeks üzerindeki etkisi de daha düşük kalmaktadır. HHI, dört firmalı yoğunlaşma oranından (CR 4) farklı olarak sadece en büyük dört firmanın durumu hakkında değil, pazarın geri kalanı hakkında da bilgi sahibi olunmasını sağlamakta ve aynı zamanda yukarıda da belirtildiği gibi büyük firmaların paylarına daha fazla ağırlık vererek piyasadaki önemlerini de vurgulamış olmaktadır.

Bu çerçevede, birleşmeler değerlendirilirken hem birleşme sonrası pazarda oluşan yoğunlaşma oranı, hem de birleşmeden dolayı yoğunlaşma oranında meydana gelen artış göz önünde bulundurulmaktadır. Değerlendirme aşığıdaki çerçevede yapılmaktadır:

430 Birleşme sonrası HHI < 1000: Bu eşığın altında kalan piyasalar yoğunlaşmamış kabul edilmekte ve bu durumdaki piyasalarda meydana gelecek birleşmelerin rekabeti engelleyici etkiler taşımadığı düşünülmektedir.

Birleşme sonrası HHI 1000 ile 1800 arasında: Bu aralıkta yer alan piyasalar orta derecede yoğunlaşmış olarak değerlendirilmekte, HHI’da meydana gelen 100 birimden az bir artış rekabeti sınırlamayacak nitelikte kabul edilmektedir.

Birleşme sonrası HHI > 1800: Bu eşığın üzerindeki piyasalar yüksek ölçüde yoğunlaşmış olarak kabul edilmektedir. Bu ölçüde yoğunlaşmış piyasalarda birleşme sonrasında indekste meydana gelecek artış 100 birimden fazla olursa,

05-30/373-92

birleşmenin pazar gücü yaratma ya da güçlendirme etkisi doğuracağı kabul edilmektedir.

440

Avrupa Birliği'nin 2004 yılında çıkarılan "Yatay Birleşmeler Kılavuzu"nda ise HHI indeksi ile ilgili olarak eşik biraz daha yüksek tutulmuş ve devir işlemi sonrası HHI indeksinin 1000-2000 arasında, indeksin 250'den az artması durumunda yahut bazı özel durumların varlığı hariç, indeks 2000 üzerinde, artış 150'nin altında olması durumunda, söz konusu işlemin yatay rekabet sorunu yaratma olasılığının bulunmadığı kabul edilmiştir.

HHI testinin bildirim konu işlem için uygulanmasında, ortaya çıkan değer devralma işlemi sonrası eşığının üstünde olduğu görülmektedir (2152.758).

450

Tablo 9- Devralma İşlemi Öncesi ve Sonrası HHI İndeksi

Firma	İşlem Öncesi		İşlem Sonrası	
	Pazar Payı(%)	Pazar Payının Karesi	Pazar Payı(%)	Pazar Payının Karesi
Toros Gübre	(.....)	(.....)	(.....) (.....+.....)	885,131
Samsun	(.....)	(.....)		
Gübretaş+TKK	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Bagfaş	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
İgşaş	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
İthalatçılar	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pankobirlik	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Diğer	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Toplam	100	1999,630	100	2152,758

Devralma işlemi sonrası HHI indeksi, 2152,758 gibi Avrupa Birliği HHI indeksi eşığının biraz üzerinde bir değere ulaşmıştır. Ancak bu durum, kompoze gübre pazarının yoğunlaşmış bir pazar olduğunu göstermektedir. Devralma öncesi pazarın HHI indeksinin 1999,63 olduğu dikkate alındığında, pazarın devralma işlemi öncesinde de oldukça yoğunlaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Devralma sonrasında indekste meydana gelecek artışın 150 birimin çok az üzerinde (153) olduğu göz önünde bulundurulduğunda, işlemin pazar gücü yaratma ya da güçlendirme etkisi doğurması olasılığına ilişkin olarak, bu aşamada pazardaki dağıtım koşullarının incelenmesi gerekmektedir.

460

Sektörde dağıtım, bayiler aracılığıyla veya toplu satışlar yoluyla yapılmaktadır. Toplu satışlarda en büyük alıcı olan TKK, son yıllarda ihaleler yoluyla alımdan vazgeçerek doğrudan Gübretaş aracılığıyla ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmiştir. Bu durum, Gübretaş dışındaki gübre üreticileri açısından, toplu satış miktarlarının azalmasına, bayilerin öneminin biraz daha artmasına neden olmuştur.

470

Samsun Gübre'nin 2003 yılındaki 314 adet bayisi, 31.12.2004 tarihi itibariyle 70 adete düşmüş; 3.3.2005 tarihi itibari ile tüm bayilikleri iptal olmuştur. Ancak,

05-30/373-92

teşebbüsün üretim kapasitesi ve sektördeki taşıma maliyetlerinin önemi dikkate alındığında, özelleştirme işlemi sonrasında özellikle Samsun Gübre'ye yakın bölgelerde, yeni bayiliklerin kurulabileceği tamin edilmektedir.

480 Toros Gübre, 700 adet bayisi ile pazarda bayilik ağı güçlü teşebbüslere dendir. Toros Gübre'nin Ceyhan ve Mersin'deki üretim tesislerinde azotlu ve kompoze gübre üretilebilmektedir. Böylece, Toros Gübre'nin ürün yelpazesinin oldukça geniş olması, bayilerinin tüm gübre ihtiyaçlarını karşılamasında oldukça önemli rol oynamaktadır¹³. Toros Gübre'nin 700 civarında bayisinin yanı sıra, 8 ilde (Tekirdağ, İzmir, Antalya, Konya, Ankara, Samsun, Adana ve Ş.Urfa) toplam 235 bin ton kapasiteli bölge depoları ile Adana ve Mersin'de 250.000 ton kapasiteli fabrika depoları bulunmaktadır. Sektörde depoların önemi, tüketim sezonunun kısa olması nedeniyle, yılın önemli bir bölümünde stoğa çalışılırken stoklama alanının bulunması ve daha da önemlisi tüketim bölgelerine ürünün zamanında ulaşmasını sağlamasından kaynaklanmaktadır.

490 Gübretaş'ın ise, 800 adet bayisi ile Yarımca ve İskenderun'da iskeleleri ve 60.000'er ton, İzmir ve Samsun'da 30.000'er tonluk depoları bulunmaktadır. Ayrıca, Gübretaş zaman zaman Türkiye'nin her tarafına yayılmış olan TKK depolarından da faydalanmaktadır. Ancak, Gübretaş'ın satışlarının çok büyük bir bölümü (2004 yılında % (...)'u) TKK aracılığıyla yapıldığından, bayi sayısı fazla olmasına rağmen bayileri aracılığıyla yaptığı satış düşük gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Gübretaş'ın gücü TKK'dan kaynaklanmaktadır.

Daha çok azotlu gübre pazarında faaliyet gösteren İgşaş'ın ise 500 adet bayisi, Bagfaş'ın 563 bayisi, Ege Gübre'nin 370 adet bayisi bulunmaktadır.

500 Samsun Gübre'nin sahip olduğu liman ve depoların da değerlendirmeye katılması gerekmektedir. Zira, söz konusu liman, özellikle kompoze gübre üretiminde de kullanılan azotlu gübre ve azotlu gübre hammaddesi ithalatının yapıldığı Rusya ve Ukrayna'ya yakın olan büyük limanlardandır. Bu durum, öncelikle teşebbüsün kompoze gübre üretiminde kullanılan hammaddelerden birisinin ithalatında ve dolayısıyla kompoze gübreler pazarında sahip olduğu bir avantaja işaret etmektedir. Ayrıca, Samsun Gübre'nin limanının yanı sıra, depo ve demiryolu avantajı da bulunmaktadır.

510 Limanlar genellikle ithalatın giriş kapıları olarak kullanılmakta, bazen de yurt içi üretimden talep bölgelerine ürün nakli amacıyla da limanlardan faydalanılmaktadır. Samsun Gübre iskelesi dışında Karadeniz Bölgesi'ndeki limanlar, Samsun Devlet Limanı haricinde daha küçük limanlardır. Küçük limanlara büyük gemilerle yüksek miktarda ürün getirilememesi, birim nakliye

---

¹³ Ürün çeşitliliği ithalat yoluyla da karşılanabilmesine rağmen, dünya fiyatlarındaki gelişme sonucu ithalat yerine üretimin cazip olduğu zamanlarda bayiye uygun fiyatlarla ürün sağlayamama ihtimali nedeniyle, tüm ürünleri üretme kapasitesine sahip olmak bir avantaj olarak değerlendirilmiştir.

05-30/373-92

520 maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Öte yandan, küçük gemilerle az miktarda ürün getirilmesi durumunda ise, ithalatta peşin ödeme yapılması nedeniyle az miktarda ürün getirerek finansman avantajı sağlanmaktadır. Nitekim sektördeki ithalatçılardan biri (Ost Olgun) ithalatını küçük bir liman olan Fatsa Limanı'ndan yurda sokmaktadır. Dolayısıyla büyük limanların uzak bölgelerden yapılan ithalatta avantaj sağladığı, ancak bu avantajın mutlak olmadığı söylenebilir.

530 Üretimden yapılan nakliyede Samsun Gübre'nin iskelesi ve Karadeniz Bölgesi'ndeki limanlar değerlendirildiğinde ise sektörde bölgeselliğin varlığı sorgulanmalıdır. Zira karayolu ile nakliye maliyetinin yüksekliğinin bölgeye giriş engel olması durumunda limanlar önem kazanmaktadır. Oysa, sektörde yapılan görüşmelerde, üreticilerin fabrika bölgeleri dışına da, talebin olduğu bölgelere ulaşabildikleri, dolayısıyla sektörde bölgeselliğin olmadığı ve Karadeniz Bölgesi'nin tarıma müsait alanlarının azlığı nedeniyle önemli bir talep bölgesi olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, Samsun Gübre'nin iskelesinin ithalatta bir miktar avantaj sağlayabilecek gibi görünmesine karşılık, diğer üreticilerin bölgeye girişinde öneminin bulunmadığı ifade edilebilir.

540 Kimyevi gübre pazarı, pazara giriş engellerinin oldukça yüksek olduğu bir pazardır. Türkiye ekonomisinin istikrarsızlığı, sektörün hammadde kaynakları bakımından ithalata bağımlı olması, tarım sektörüne hitap etmesinden kaynaklanan pazardaki belirsizlikler, yeni bir üretim tesisi kurma maliyetinin 300-400 milyon ABD Doları olması, gübrenin taşınmasında ve üretiminde ölçek ekonomilerinin geçerliliği; ayrıca faaliyetlerin sürdürülebilmesi için büyük önem taşıyan liman kullanımı, depo ve ambalajlama tesisinin kurulması ile bayi ağının oluşturulmasının zor ve masraflı olması başlıca pazara giriş engelleridir.

550 Kompoze gübre pazarında kurulu üretim kapasiteleri, yıllık tüketimin oldukça üzerindedir. 2.668.700 ton kurulu kapasitenin bulunduğu kompoze gübre üretimi, 2004 yılında 1.548.285 ton, 2003 yılında 1.809.741 ton ve 2002 yılında 1.662.643 ton olarak; tüketimi ise 2004 yılında 2.171.476 ton, 2003 yılında 2.127.053 ton ve 2002 yılında 2.047.264 ton olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ortalama % 40 kapasite fazlası bulunan pazarda, tüketimin tamamının üretimden karşılanması durumunda dahi ortalama 500.000 ton civarında kapasite fazlası oluşmaktadır.

Teoride, pazarlardaki kapasite fazlalığı pazara giriş engellerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Zira, söz konusu pazardaki kapasite, talep miktarından fazla olduğundan, pazara girişin bir cazibesi bulunmamaktadır. Ancak, gübre pazarında mevcut pazara giriş engellerinden dolayı pazara yeni bir üreticinin girmesi ihtimali zaten çok az olduğundan, kapasite fazlalığının pazara giriş konusunda ekstra bir katkısının bulunmadığı görülmektedir. Öte yandan, pazardaki kapasite fazlalığı rakipler üzerinde rekabetçi bir baskı yaratabilecektir. Bu nedenle, pazar liderinin tek başına rakiplerinden bağımsız olarak pazar parametrelerini belirleme özgürlüğünün olması oldukça zordur. Zira, pazar

05-30/373-92

560 liderinin doğrudan fiyat yükseltmesi veya arzı kısması durumunda rakipleri, mevcut kapasitelerini kullanarak talebi karşılayabileceklerdir.

570 Toros Gübre'nin Samsun Gübre'yi devralması sonrasında HHI değerleri eşiğin (2000) biraz üzerinde (2153) çıkan kompoze gübreler pazarında, Samsun Gübre'nin hali hazırda önemli bir rakip olmaması, ithalatın önemli bir ikame olması, pazardaki kapasite fazlalığının rekabetçi baskısı ve bu nedenle devralma sonrasında da Toros Gübre ve Samsun Gübre'nin tam kapasite çalışma olasılığının düşük olması, kompoze gübre üretiminde Bağfaş'ın önemli bir rakip olarak varlığı, rakiplerinin bayilik ağının küçümsenmeyecek büyüklükte olması, satış aşamasında özellikle Gübretaş'ın TKK ile birlikte önemli bir dağıtıcı olması nedenleriyle söz konusu devralma işleminin pazarda rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak bir hakim durum yaratmayacağı kanaatine varılmıştır.

H.3.3. Devralma İşleminin Azotlu Gübreler Pazarındaki Etkisi

580 Samsun Gübre'nin azotlu gübre üretmemesine rağmen, özelleştirme işleminin, Samsun Gübre ve devralacak teşebbüsün üretim ve/veya ithalat yoluyla tedarik ettiği azotlu gübrelerin satış pazarında da etkileri hissedilecektir. Bu etki, devralma işlemi sonrası dağıtım ağının genişlemesi durumunda ve azotlu gübre veya hammaddesinin ithalatında sağlanan avantajlar yoluyla gerçekleşecektir. Sektördeki teşebbüslerin 2004 yılı azotlu gübreler üretimi ve satışındaki paylarına aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 10- Teşebbüslerin Azotlu Gübreler Üretim, Satış Miktarları ve Pazar Payları (2004 yılı)

Kuruluşlar	Üretim Miktarı (ton/yıl)	Payı (%)	Satış Miktarı (ton/yıl)	Payı (%)
Toros Gübre	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Gübretaş	(.....)	(...)	(.....)	(...)
İgsaş	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Gemlik	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Bagfaş	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Kütahya	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Samsun	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Pankobirlik	(.....)	(...)	(.....)	(...)
İthalatçılar	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Diğer	(.....)	(...)	(.....)	(...)
Toplam	1.536.126	100	2.891.939	100

Tablodaki pazar paylarından da anlaşılacağı üzere, azotlu gübreler pazarındaki satışların pazardaki oyuncular arasında orantılı olarak dağıldığı; Samsun Gübre'nin azotlu gübre satışlarındaki % (...) payının, İgsaş veya Toros Gübre'nin

05-30/373-92

590 söz konusu teşebbüsü devralması sonucunda hakim durum yaratacak büyüklükte olmadığı görülmektedir.

İ. SONUÇ

Düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre,

- 600 - 1998/4 sayılı Tebliğ'de belirtilen ciro eşiğinin aşılması nedeniyle Samsun Gübre Sanayii A.Ş.'de bulunan %100 oranındaki kamu hisselerinin blok satış yoluyla özelleştirilmesi işleminin Rekabet Kurulu'nun iznine tabi bir işlem olduğuna,
- Samsun Gübre Sanayii A.Ş.'nin Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. veya İstanbul Gübre Sanayii A.Ş. tarafından devralınması işleminin, azotlu ve kompoze gübreler pazarlarında hakim durum yaratılması, böylece rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucuna sebep olmayacağına, bu nedenle söz konusu işleme 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesi uyarınca izin verilmesine

OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

610

620

630

KARŞI OY GEREKÇESİ
(05.05.2005 tarihli ve 05-30/373-92 sayılı Kurul Kararı)

Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'nin, Toros Gübre ve Kimya Endüstri A.Ş. veya İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. tarafından devralınması işleminin, azotlu ve kompose gübreler pazarında hakim durum yaratılması, böylece rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucuna sebep olmayacağı, bu nedenle söz konusu işleme 4054 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi uyarınca izin verilmesi yönündeki çoğunluk görüşüne aşağıdaki gerekçelerle katılmıyoruz:

I- USUL YÖNÜNDE

1.1 Rekabet Kurulunun 1998/4 Tebliği hükümlerine, dolayısıyla “ön bildirim”e tabi bu özelleştirme işleminde, izin aşamasına kadar olan safhada düzenlemelere uygun olmayan işlemler gerçekleştirilmiş olup, bu işlem hatalarına ve eksikliklere Rekabet Kurulunun 25.03.2005 tarihli ve 05-19/227-M sayılı “Kurul Görüşünün Oluşturulması” Kararında ve 24.03.2005 tarihli Daire Bilgi Notunda yer verilmiştir. Şöyle ki;

Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'de bulunan %100 orandaki kamu hisselerinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi yoluyla devredilmesi işlemi için 02.06.2003 tarihli ve 4667 sayılı ön bildirimle, Türkiye Gübre Sanayi A.Ş.'nin diğer bağlı ortaklıklarındaki satışlarla birlikte başvuru yapılmış, buna ilişkin Mesleki Daire Görüşü 19.06.2003 tarihinde gönderilmiş ve 30.06.2003 tarihli ve 03-46/538-M sayılı Kurul Kararıyla da “Kurul Görüşü” oluşturulmuştur. Bahsi geçen Kurul Kararında aynen; “Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'nin, Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. veya Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş./Ege Gübre Sanayi A.Ş. (BAGFAŞ)'ye devredilmesinin hakim durum yaratacağı” belirtilmiş ve hakim durum değerlendirmesinin izin aşamasında yapılacağı vurgulanmıştır. Bu Kurul Görüş Kararında altı çizilmesi gereken husus: Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş.'nin, Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'yi devralması halinde hakim durum yaratılacağı yönünde görüş bildirilmesidir. İhale işlemleriyle ilgili olarak 22.04.2004 tarihli ve 04-27/317-72 sayılı Kurul Kararıyla izin işlemleri sonuçlandırılmıştır. Ancak, teklif sahiplerinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle, bu ihaleler iptal edilmiştir.

Bu defa, 03.01.2005 tarihinde Kurula intikal eden Özelleştirme İdaresinin başvurusu ile Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'de bulunan %100 oranındaki kamu hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilebilmesi amacıyla ön bildirimde bulunulmuş ve buna ilişkin Mesleki Daire Görüşü 07.02.2005 tarihli ve 341 sayılı yazıyla Özelleştirme İdaresi Başkanlığına gönderilmiştir (Bu görüş Başkanlığa intikal etmeden ihaleye çıkıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü, Başkanlığın 22.03.2005 tarihli ve 3386 sayılı kendi yazılarıyla 04.02.2005 tarihinden itibaren yapılan

ilanlarla ihaleye çıkıldığı belirtilmiş, bu görüş alınımadan ihaleye çıkılması hususu, gerek Rekabet Kurumu 1 No.lu Daire Başkanlığının Bilgi Notundan, gerekse 25.03.2005 tarihli ve 05-19/227-M sayılı Kurul Görüş Kararından anlaşılmaktadır.). Mesleki Daire Görüşünde, Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.ř.'nin Samsun Gübre Sanayi A.ř.'yi devralması halinde, kontrol değişikliğine bağlı olarak, 30.06.2003 tarihli ve 03-46/538-M sayılı Kurul Görüş Kararındaki hususların (daha açık ifade etmek gerekirse, hakim durum yaratılacağının) geçerliliğini koruduğu bildirilmiştir.

Son teklif verme tarihi olan 18.03.2005 tarihinden sonra, Rekabet Kurumu yetkililerinin uyarısı üzerine 22.03.2005 tarihinde Mesleki Daire Görüşüne cevap verilmiş, hatta bu yazıyla alınan teklifler Kuruma gönderilmiş, Ekler bölümünde, Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.ř.'nin Bildirim Formu Zarfının yer aldığı grlmştir.

Kurul Görüşünün oluşturulması amacıyla Daire Başkanlığının Bilgi Notu Kurul Toplantısında ele alınmış ve Rekabet Kurulu Görüşü alınmaksızın 04.02.2005 tarihi itibariyle ihaleye çıkıldığı anlaşıldığından, 1998/4 sayılı Tebliğ'in 3 nc ve 4 nc maddeleri gereğince ihale ncesi Kurul Görüşünün istenmesi safhası geçtiğinden, bu amaçla Kurulca görüş oluşturulmasının mümkün olmadığına 25.03.2005 tarihinde karar verilmiştir.

Daha sonra 04.04.2005 tarihli başvuru üzerine, 05.05.2005 tarihli ve 05-30/373-92 sayılı İzin Kararı oyçokluğu ile alınmıştır.

Yukarıda ayrıntılı ve kronolojik olarak yer verilen işlemlerden anlaşılacağı üzere, devralma prosedürü 1998/4 Tebliği'nin 3 nc ve 4 nc maddelerine uygun olarak geekleştirilmemiştir. Bu bağlamda, Rekabet Kurumunun Mesleki Daire Görüşü ve Rekabet Kurulu Görüşü alınmaksızın ihaleye çıkılmış ve ihale geçekleştirilmiştir. tesinde, görüşler alınmadığı için, eski görüşlerde de vurgulandığı halde, hakim durum yaratılacağına yönelik ihale öncesi tedbirler alınmamış, ihale teklifleri alınırken bu hususlara yer verilmemiştir. Sonuçta alınan İzin Kararı, Tebliğ'e uygun olmayan işlemlere dayandırılmıştır. Bu itibarla İzin Kararını herşeyden önce usul yönünden mevzuata uygun bulmamaktayız.

II- HAKİM DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ YÖNÜNDEN

1967 yılında kurulan ve geçmişte Türkiye Gübre Sanayi A.ř.'nin bağlı ortaklığı olarak faaliyet gösteren Samsun Gübre Sanayi A.ř., 98/58 sayılı zelleştirme Kurulu Kararı ile 1998 yılında zelleştirme programına alınmıştır. Kompoze gübre üretimine ilaveten bazı yıllarda sadece satışını yaptığı azotlu gübreler bakımından ilgili ürün pazarlarında faaliyetini sürdüren Samsun Gübre Sanayi A.ř.'nin hakim durum değerlendirmesi yapılırken, ilgili ürün pazarının az sayıda üreticinin bulunduğu oligopolistik bir pazar olması, 1981 yılından bu yana pazara yeni bir üreticinin girememesi, yeni üretim tesisi kurma maliyetinin çok yüksekliliği, ürün taşımada ölçek ekonomisinin gerekliliği, ülke ekonomisinde ve

tarımında yaşanan belirsizliklerin sektör üzerindeki doğrudan etkileri, üretim faaliyetleri için liman, depolama tesisleri ve dağıtım ağı sahipliğinin önemli pazara giriş engelleri olduğu özellikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Oligopolistik bir pazar olan kompoze gübre pazarında Samsun Gübre Sanayi A.Ş. ile birlikte beş (Toros Gübre, Bağfaş, İgsaş ve Gübretaş) üretici bulunmaktadır ve bu üreticilerin kompoze gübre üretim kapasiteleri toplamının, yurt içi talebin çok üzerinde olması sebebiyle ithalatçıların pazardaki etkilerinin az olduğu ve sektöre yeni üreticilerin girme olasılığının bulunmadığı anlaşılmakta olup, bu hususlar özelleştirme nihai izin raporunda da belirtilmektedir. Söz konusu raporda vurgulandığı üzere, diğer önemli bir pazara giriş engeli; yeni üreticilerin sektöre girmesi, yeni bir üretim tesisi kurma maliyetinin 300 – 400 milyon ABD Doları mertebesinde olmasıdır. Ayrıca, üretim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için büyük önem taşıyan liman kullanımı, hammadde ve ürün depolama tesisleri ve bayi ağı oluşturulması gerekleri zorluk ve masrafları bakımından önemli pazara giriş engelleridir.

Teoride, pazardaki kapasite fazlalığı pazara giriş engellerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde 2.668.700 ton kurulu kapasitenin bulunduğu kompoze gübre pazarında 2002 yılında 2.047.264 ton, 2003 yılında 2.127.053 ton, 2004 yılında 2.171.476 ton tüketim gerçekleşmiştir. Görüleceği üzere, ithalat dışında %40'lık bir kapasite fazlası bulunmaktadır ve tüketimin tamamının yerli üretimden karşılanması durumunda bile yaklaşık 500.000 ton civarında kapasite fazlası olduğu görülmektedir. Bundan dolayı, yeni bir üreticinin pazara girebilmesi imkanı mümkün görünmemektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, son yıllarda Türkiye kompoze gübre tüketiminin 2.100.000 ton civarında olduğu dikkate alındığında ve Toros Gübre Kimya Endüstrisi A.Ş.'nin Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'yi devralması halinde, kurulu üretim kapasiteleri itibarıyla, 808.500 tonluk Toros Gübrenin kapasitesine 527.200 tonluk Samsun Gübrenin kapasitesinin ilavesi ile Türkiye toplam tüketiminin %63'ünü karşılayabilecek 1.335.700 tonluk mevcut kapasite ile açıkca, hakim duruma gelineceğini gösteren bir üretim kapasitesine ulaşılacaktır.

Diğer taraftan, ülkemiz toplam kurulu kapasitesinin 2.668.700 ton olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Toros Gübrenin Samsun Gübreyi devralması durumunda ortaya çıkacak 1.335.700 tonluk kapasite ile Türkiye toplam kompoze kapasitesinin %50'sinden fazlasına sahip olacağı görülmektedir.

Pazara giriş engellerinin yüksek olduğu ilgili ürün pazarında, Toros Gübre Kimya Endüstrisi'nin Samsun Gübre Sanayi A.Ş.'yi devralması halinde kurulu kapasite ve üretim avantajlarını kullanarak elde edeceği hakim durumu sebebiyle piyasadaki rekabetin önemli ölçüde azalabileceği görülmektedir.

Bu durum, Samsun Gübre Sanayi A.Ş. ile ilgili Kurul üyelerinin tamamının iştirakiyle alınan 30.06.2003 tarih ve 03-46/538-M sayılı Kurul Kararı'nda

05-30/373-92

“Samsun Gübre Sanayi A.Ş.’nin Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. veya Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş./Ege Gübre Sanayi A.Ş. (BAGFAŞ)’ne devredilmesinin hakim durum yaratacağı” belirtilmiştir. Söz konusu Kurul Kararı’nın alındığı tarihten bugüne, ilgili ürün pazarında yeni firma girişi olmadığı, mevcut üreticilerin yeni /ilave yatırım yaparak kapasite ve üretim kabiliyetlerini arttırmadığı, ülkenin kompoze gübre tüketiminin fazlaca değişmediği, Samsun Gübre Sanayi A.Ş.’nin üretim tesislerinin Kurul Karar tarihindeki durumunu muhafaza ettiği bir gerçek iken sadece, özelleştirme programında uzun yıllar kalan diğer kamu işletmelerinde de, bilinen nedenlerle ortaya çıkan; verim düşüklüğü, kapasite kullanım oranları ve üretim miktarlarındaki azalmalar gibi kalıcı olmayan olgulara istinaden Samsun Gübre Sanayi A.Ş.’nin Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. tarafından devralınması durumunda 30.06.2003 tarihinde Kurul’un oy birliği ile aldığı hakim durum oluşumuna dair Kararının esasen değişmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Prof. Dr. Zühtü AYTAÇ

Kurul Üyesi

Rıfki ÜNAL

Kurul Üyesi